

Piotr Rudniewski

"Studies in Conservation", T. 23, 1978;
T. 24, 1979 : [recenzja]

Ochrona Zabytków 33/4 (131), 329-332

1980

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

PRZEGLĄD ZAGRANICZNYCH CZASOPISM KONSERWATORSKICH

STUDIES IN CONSERVATION. Wyd. International Institute for Conservation of Historic and Artistic Works (IIC), London. Ukazuje się cztery razy w roku.

Tom 23 (1978)

Zeszyt 1, stron 46, ilustracje

J. Doré, *The conservation of two eighteenth-century English court mantuas (Konservacja dwóch osiemnastowiecznych, angielskich dworskich sukni)*, ss. 1—14, 10 il. Opis dwóch sukni dworskich, datowanych na około 1740 i 1750 r., wykonanych z jedwabiu, bogato haftowanych przędzą ze srebrnymi oplotami. Podano sposób czyszczenia srebrnych haftów, wzmocnienia przędzy i tkaniny oraz konstrukcję umożliwiającą eksponowanie obu sukni w warunkach muzealnych.

L. E. Merk, *A study of reagents used in the stripping of bronzes (Badanie środków chemicznych stosowanych do usuwania produktów korozji z brązów)*, ss. 15—22, 4 il., 5 tab. Do przeprowadzenia badań stosowano próbki brązów o składzie: 85,7% miedzi i 12,3% cyny oraz 75,2% miedzi, 20,9% cyny, 3,45% ołowiu, odlewanych, a następnie poddawanych obróbce na zimno. Próbki poddawano działaniu pięciu środków najczęściej stosowanych do oczyszczania, były to: wodorotlenek sodowy z gliceryną, winian sodowo-potasowy z wodorotlenkiem sodowym, sześćcio-meta-fosforan sodowy, kwas cytrynowy i kwas cytrynowy z wodorotlenkiem amonu. Wpływ użytych środków na metal kontrolowano posługując się pomiarem pH oraz mikroskopową obserwacją zmian metalograficznych.

R. F. Franchi, G. Galli, C. Manganelli DeLFá, *Researches on the deterioration of stonework. VI. The Donatello Pulpit (Badania nad zniszczeniem kamieniarki. VI. Ambona Donatella)*, ss. 23—27, 13 il., 2 tab. Na podstawie oznaczeń chemicznych, fizykochemicznych i petrograficznych próbek pobranych z kamiennej ambony katedry w Prato stwierdzono, że obecny zły stan jest spowodowany zarówno długotrwałym ekspozycją obiektu w warunkach zewnętrznych, jak i środkami stosowanymi do konserwacji. Użyte do konserwacji środki, wchodząc w reakcję z kamieniem, doprowadziły do powstania nowych minerałów. Stwierdzono również utratę kohezji między ziarnami kamienia i wzrost jego porowatości.

M. Nockert, T. Wadsten, *Storage of archeological textile finds in sealed boxes (Przechowywanie tekstylnych znalezisk archeologicznych w zamkniętych opakowaniach)*, ss. 38—41, 1 il., 1 tab. Fragmenty tkanin pochodzące ze znalezisk archeologicznych w Birka (Szwecja) były przez 40 lat przechowywane między dwoma szymbami lub w pudełkach tekturowych ze szklanymi wieczkami. Na wewnętrznej powierzchni szkła zaobserwowano powstanie białego nalotu. Na podstawie analizy rentgenowskiej stwierdzono obecność mrówczanu sodu. Przypuszcza się, że aldehyd mrówkowy wydzieła się z tektury, ulegając utlenieniu do kwasu mrówkowego i w kontakcie ze szkłem powoduje powstawanie mrówczanu sodowego.

H. Lank, *A vertically mounted x-ray installation (Pionowo umieszczona instalacja rentgenowska)*, ss. 42—44, 3 il. Opis pionowego zamocowania aparatury rentgenowskiej, ułatwiającej prześwietlanie obrazów.

Recenzje, ss. 45—46

(J. Plesters, rec.), U. Procacci, L. Guarnieri, *Come Nasce un Affresco (Jak zrodził się fresk)*. Bonechi, Florence 1975, 63 ss., 47 kol. il.

Streszczenia artykułów w jęz. angielskim, francuskim, niemieckim.

Zeszyt 2, stron 48, ilustracje

S. P. N. Stollow, *A microclimate for a Fayum painting (Mikroklimat dla malowidła z Fayum)*, ss. 47—56, 10 il. Opis gabloty przeznaczonej dla zapewnienia stałych warunków wilgotności względnej malowanemu na podłożu drewnianym portretowi z Fayum, ulegającemu odkształceniom przy zmianie warunków. Dla utrzymania stałej wilgotności względnej wynoszącej 50% użyto żelu krzemionkowego; podano opis jego wstępnego przygotowania. W ciągu 4 lat od chwili wykonania gabloty i umieszczenia w niej obrazu warunki wewnątrz niej nie uległy zmianie.

R. White, *The application of gas-chromatography to the identification of waxes (Zastosowanie chromatografii gazowej do identyfikacji wosków)*, ss. 57—68, 8 il. Przegląd źródeł pozyskiwania wosków mogących występować w obiektach zabytkowych; podano skład chemiczny wosków i ich chromatogramy gazowe. Przykłady identyfikacji wosków i ich mieszanin pochodzących z różnych obiektów oraz omówienie przydatności chromatografii w porównaniu ze spektrofotometrią w podczerwieni.

L. D. Murdock, *A stainless steel polyethylene glycol treatment tank for the conservation of waterlogged wood (Zbiornik ze stali nierdzewnej do konserwacji mokrego drewna za pomocą glikolu polietylenowego)*, ss. 69—75, 5 il. Zainstalowany zbiornik o pojemności 4000 l pozwala na półautomatyczne prowadzenie konserwacji mokrego drewna, z zapewnieniem standardowych warunków dla tych procesów. Umieszczona wewnątrz instalacja grzejna umożliwia podgrzewanie kąpeli do temperatury 30—60°C. Wyposażenie zbiornika pozwala na stosowanie go do innych celów, a nie tylko do konserwacji drewna z użyciem PEG.

C. Sease, *Benzotriazole: A review for conservators (Benzotriazol: przegląd dla konserwatorów)*, ss. 76—85, 47 poz. bibliograf. Benzotriazol jest stosowany od 1967 r. do konserwacji obiektów z miedzi i jej stopów. Na podstawie literatury opracowano informacje o działaniu chemicznym benzotriazolu, o jego własnościach inhibicyjnych, zastosowaniu i toksyczności.

A. Sheetz A. Cochran *A method of stabilizing weakened upholstery leather (Metoda stabilizacji osłabionej skóry obiciowej)*, ss. 86—89, 4 il. Po zakonserwowaniu skóry wykonano z tkaniny szklanej i żywicy poliestrowej podkład odpowiadający wymiarami i kształtem skórze obicia. Na podkładzie tym umieszcza się skórę, mocując ją do mebla.

Recenzje, ss. 90—94

(L. J. Majewski, rec.), A. Clarke, P. Rylands, Ed., *Restoring Venices. The Church of the Madonna dell'Orto (Konservacja Wenecji. Kościół Madonna dell'Orto)*, Paul Elek Ltd, London 1977, 98 ss., ilustr.

(N. Indicator, rec.), M. Godette, M. Post, P. G. Campbell, *Graffiti — Resistant Coatings Method of Test and Preliminary Selection Criteria (Metoda badań i wstępne kryteria wyboru)*, National Bureau of Standards 1R-75-789. *Graffiti Removers: Evaluation and Preliminary Selection Criteria (Ocena i wstępne kryteria wyboru)*, National Bureau of Standards 1R-75-914. Washington D.C., 1975, 41 ss. (każdy z raportów).

(M. Koller, rec.), J. Ersfeld, *Formen und Giessen (Formy i odlewy)*. Restaurierungs und Museumtechnik. Vol. 2, Weimar 1977, 113 ss., 89 il.

M. B. Cohn, *Wash and Gouache: a study of the Development of the Materials of Watercolor (Akwarela i gwasz: Studia nad rozwojem materiałów farb wodnych)*. The Center for Conservation and Technical Studies, Fogg Art Museum. Harvard 1977, 116 ss., 28 il.

Streszczenia artykułów w jęz. angielskim, francuskim, niemieckim.

Zeszyt 3, stron 45, ilustracje

S. G. Rees-Jones, *A fifteenth century Florentine terracotta relief. Technology—conservation—interpretation (Piętnastowieczna florencka płaskorzeźba z terakoty. Technologia—konserwacja—interpretacja)*, ss. 95—113, 15 il. Przedmiotem badań jest płaskorzeźba z terakoty przedstawiająca Madonnę z Dzieciątkiem, znajdująca się od 1895 r. w zbiorach Birmingham Museum and Art Gallery, przypisana szkole Verrocchia. Na podstawie badań termoluminescencji ustalono, że wypalanie gliny nastąpiło między 1416 a 1546 r. Analiza stylistyczna i porównawcza pozwala datować powstanie obiektu na około 1460 r. W trakcie przeprowadzonej konserwacji stwierdzono, że wiele uzupełnień rzeźby pochodzi z XIX w., ustalono technikę wykonania i jej etapy. Do klejenia fragmentów terakoty użyto żywicy epoksydowej, ubytki uzupełniono masą złożoną z karboksymetylo-celulozy z dodatkiem kredy i pigmentów. Uzupełnione partie pokrywano dla utwardzenia 5% roztworem polioctanu winylu z dodatkiem pigmentów.

J. Sramek, T. B. Jakobsen, J. B. Pelikan, *Corrosion and conservation of a silver visceral vessel from the beginning of the seventeenth century (Korozja i konserwacja srebrnej kanopy z początku XVII w.)*, ss. 114—117, 3 il. Przeprowadzono badania stopu srebra i produktów korozji metodą absorpcji atomowej i dyfrakcji rentgenowskiej. Stwierdzono 6% zawartości miedzi w srebrze oraz obecność siarczku i chlorku srebra w produktach korozji. Do oczyszczenia stosowano roztwór tiomocznika w kwasie mrówkowym, alkaliczny roztwór kompleksonu III i redukcję elektrolityczną w 5% kwasie mrówkowym.

E. Hoke, *Investigations of weathering crusts on Salzburg stone monuments (Badanie nawarstwień tworzących się na skutek oddziaływania atmosfery na kamiennych pomnikach w Salzburgu)*, ss. 118—126, 2 il., 4 tab. Badanie nawarstwień przeprowadzono na próbkach pobranych z różnych obiektów stosując mikrosondę elektronową. W wypadku marmurów powstające nawarstwienia spowodowane są głównie obecnością dwutlenku siarki w otoczeniu.

Listy do wydawcy, ss. 127—129

Recenzje, ss. 130—137

(D. C. Winfield, rec.), P. Mora, L. Mora, P. Philippot, *La Conservation des Peintures Murales (Konserwacja malowideł ściennych)*. Editrice Compositore, Bologna 1977, 550 ss., 168 il.

(G. Stansfield, rec.), F. L. Reath (jr), M. R. O'Connell, *Care and Conservation of Collections (a bibliography) (Ochrona i konserwacja — bibliografia)*. The American Association for State and Local History, Nashville 1977, 107 ss.

Streszczenia artykułów w jęz. angielskim, francuskim, niemieckim.

Zeszyt 4, stron 50, ilustracje

P. W. Brown, J. R. Clifton, *Adobe. I. The properties of adobe (Cegła. I. Własności cegły suszonej na słońcu)*, ss. 139—146, 8 il. Omówiono skład, własności fizyczne, wpływ wilgoci na materiały budowlane otrzymywane z wilgotnej ziemi i twardniejące w wyniku ich suszenia na słońcu. Podano przykłady wykonanych z tego materiału obiektów architektury, znajdujących się w Ameryce.

M. Angelucci, P. Fiorentino, J. Kosinkova, G. Marabelli, *Pitting corrosion in copper and copper alloys: comparative treatment tests (Korozja żrąca miedzi i stopów miedzi: porównawcze próby działania środków)*, ss. 147—156, 5 il., 5 tab. Opracowano metodę, za pomocą której można otrzymać produkty korozji zbliżone do występujących na obiektach pochodzących ze znalezisk archeologicznych. Na sztucznie skorodowanych próbkach miedzi i obiektach archeologicznych wykonano porównawcze badania skuteczności środków najczęściej stosowanych w konserwacji brązów: a) benzotriazol w roztworze etanolewym, b) benzotriazol w roztworze wodnym, c) kąpiele w roztworze amoniaku w metanolu, a następnie w mieszaninie metanolu i nadtlenu wodoru, d) półtorawęglan sodu w roztworze wodnym. Wyniki ba-

dań pozwalają na dobór najwłaściwszego środka w zależności od stawianych wymogów konserwatorskich. Najlepsze efekty uzyskać można przy użyciu benzotriazolu, przy czym szybsze działanie występuje przy stosowaniu roztworu w etanolu. Ze względu na długo-trwałość zabiegu, mało skuteczne jest stosowanie półtorawęglanu sodu. Metoda c) wydaje się powodować reakcje z rdzeniem metalu oraz powoduje ciemnienie patyny.

D. W. Gretten, J. C. McCowley, *The potential of the Canadian winter climate for the freeze-drying of degraded waterlogged wood (Możliwość wykorzystania zimowego klimatu kanadyjskiego do suszenia przez wymrażanie zniszczonego, przesyconego wodą drewna)*, ss. 157—167, 7 il., 2 tab. Zimowe warunki klimatyczne występujące na większej części obszaru Kanady stwarzają możliwości suszenia drewna przez wymrażanie. Opisano próby przeprowadzone w czasie zimy 1978 r. suszenia drewna pod konstrukcją namiotową. Otrzymane wyniki zachęcają do kontynuowania doświadczeń w okresie następnego zimy.

A. Kethath, *The treatment of a fire — damaged picture painted on a masonite board (Zabieg przy uszkodzonym przez ogień obrazie malowanym na płycie spłisnionej)*, ss. 168—173, 4 il. Obraz pędzla A. Jorna wykonany w technice olejnej na utwardzonej olejem płycie spłisnionej uległ uszkodzeniu na skutek działania wysokiej temperatury w czasie pożaru w 1954 r. Przeprowadzono impregnację od strony odwrocia roztworem żywicy akrylowej Plexisol 550, pod zmniejszonym ciśnieniem. Pęcherze i rozwarstwienia przytwierdzone ogrzewając obraz w temp. 75°C na stole próżniowym do dublowania. Folie Melinex, którą kładziono na lico obrazu, powlekano pastą silikonową Releasil 7, aby uniknąć przyklejenia się jej do warstwy malarskiej.

N. A. North, C. Pearson, *Washing methods for chloride removal from marine artifacts (Metody płukania dla usunięcia chlorków z żelaznych wyrobów wydobytych z morza)*, ss. 174—186, 3 il., 1 tab. Badano mechanizm usuwania chlorków przez wymywanie ich z obiektów żelaznych wydobytych z morza. Badania kinetyki rozkładu FeOCl i szybkości ekstrakcji chlorków pozwalają na stwierdzenie, że usuwanie chlorków zależne jest w głównej mierze od szybkości dyfuzji chlorków przez produkty korozji.

Recenzje, ss. 187—188

(W. A. Oddy, rec.), B. Floyd Brown, *Corrosion and Metal Artifacts — A dialogue between conservators and archaeologists and corrosion scientists (Korozja i wyroby metalowe — Dialog między konserwatorami, archeologami i naukowcami zajmującymi się korozją)*. National Bureau of Standards, Special Publication 479, Washington 1977, XII+244 ss., il.

Streszczenia artykułów w jęz. angielskim, francuskim, niemieckim.

Tom 24 (1979)

Zeszyt 1, stron 46, ilustracje

B. Romer, *The technology, examination and conservation of the Fayum portraits in the Petri Museum (Technologia, badanie i konserwacja portretów z Fayum w Petrie Muzeum)*, ss. 1—13, 8 il. Badaniom poddano trzy portrety z Fayum, pochodzące z II i IV w. Oznaczono rodzaj drewna podobrazia, zaprawy, pigmenty i spoiwa. Podobrazia portretów z II w. wykonane są z drewna lipy, a portrety z IV w. prawdopodobnie z jodły. Portrety wcześniejsze malowane są techniką woskową, przy czym w jednym wypadku jest to wosk pszczeli niepreparowany, w drugim — wosk pszczeli typu punickiego, podawany obróbce alkalicznej. Chronologicznie najpóźniejszy obraz malowany jest temperą jajową. Opisano tok postępowania konserwatorskiego: oczyszczenie powierzchni (m.in. przy użyciu niejonowego detergentu), przytwierdzenie warstw malarskich do podłoża (stosując glikol polietylenowy Carbowax 4000), stabilizowanie drewna podłoża.

R. H. Lafontaine, *Decreasing the yellowing rate of dammar varnish using antioxidants (Zmniejszenie szybkości żółknięcia werniksu damarowego przy stosowaniu przeciwutleniaczy)*, ss. 14—22, 1 tab., 7 wykresów. Przebadano wpływ 17 substancji przeciwutleniających na zmniejszenie szybkości żółknięcia werniksu damarowego. Najskuteczniejszy okazał się Irganox 565, prod. Ciba-Geigy. Stwierdzono również wpływ rozpuszczalników żywicy na żółknięcie werniksu, najgorsze właściwości wykazała terpentyna.

P. W. Brown, C. Z. Robbins, J. R. Clifton, *Adobe. II. Factors affecting the durability of adobe structures (Cegła suszona na słońcu. II. Czynniki wpływające korzystnie na trwałość)*, ss. 23—39, 7 il., 2 wykresy. Próbkę pobrane z 3 obiektów znajdujących się na terenie Arizony poddano badaniom: składu mineralnego, wymiarów ziarn, zawartości soli rozpuszczalnych w wodzie i porowatości. Przyczyną zniszczeń w jednym z obiektów były sole rozpuszczalne w wodzie, w drugim — charakter rozmieszczenia cząstek w materiale. Trwałość trzeciego z obiektów jest związana ze znaczną zawartością kalcytu w materiale.

A. Morris, J. W. Knieger, *The use of wet peening in the conservation of outdoor bronze sculpture (Zastosowanie piaskowania na mokro w konserwacji rzeźby z brązu ekspozowanej na zewnątrz)*, ss. 40—43, 2 il. Opis oczyszczenia z produktów korozji powierzchni dziesiętnastowiecznego pomnika. Jako materiału ściernego użyto szklanych perełek zmieszanych z wodą. Zabiegi wykonano za pomocą standardowego sprzętu, stosowanego do piaskowania pod ciśnieniem.

Recenzje, ss. 44—46

(J. R. J. von Asperen de Boer, H. Bjerre, rec.), K. Nicolous (i inni), *Gemälde im Licht der Naturwissenschaft (Malowidła w świetle nauk przyrodniczych)*. Herzog Anton Ulrich Museum, Braunschweig 1978, 131 ss., 107 il.

Streszczenia artykułów w jęz. angielskim, francuskim, niemieckim.

Zeszyt 2, stron 46, ilustracje

R. F. Mc Giffin, *A method for overpaint retention (Metoda zachowywania przemalowań)*, ss. 47—53, 8 il. Na przykładzie konserwacji drewnianej polichromowanej rzeźby przedstawiono sposób dokumentowania usuwanych warstw przemalowań. Ze względu na celowość zachowania w formie świadków późniejszych warstw malarskich, pozostawiono ich fragmenty na odwrociu figury.

S. E. Filippakis, B. Perdikatsis, K. Assimenos, *X-Ray analysis of pigments from Vergina, Greece (Second tomb) (Analiza rentgenowska pigmentów z Vergina, Grecja, drugi grobowiec)*, ss. 54—58, 1 tab., 2 wykresy. Próbkę pobrane z malowideł ściennych grobowca odkrytego w 1977 r. poddano oznaczeniom metodą fluorescencji rentgenowskiej, dyfrakcji rentgenowskiej i obserwacjom mikroskopowym. Stwierdzono, że zaprawa pod malowidła wykonana jest z wapna, bez domieszek kwarcu. W partiach błękitnych występuje tylko błękit egipski, różniący się od poprzednio badanych całkowitym brakiem Sn. Użyta w malowidłach czerwien jest cynobrem pochodzenia naturalnego.

M. Bonetti, F. Gallo, G. Magauda, C. Marconi, M. Montanari, *Essais sur l'utilisation des rayons pour la sterilisation des matériaux libriques (Próby zastosowania promieni gamma do sterylizacji materiałów bibliotecznych)*, ss. 59—68, 6 il., 1 tab. Zbadano efekt promieniowania na 12 koloniach grzybów występujących na papierze, pergaminie i podobnych materiałach. Stwierdzono, że dawka promieniowania niższa od 1 Mrada działa skutecznie na te mikroorganizmy.

L. Kockert, *Note on the green and brown glazes of old paintings (Uwaga na temat zielonych i brązowych laserunków z dawnych malowideł)*, ss. 69—74, 12 il. Badaniom mikroskopowym w świetle przechodzącym i ultrafioletem poddawano cienkie szlify warstw malarskich pobranych z piętnasto—szesnastowiecznych obrazów sztalugowych. Próbkę pobrano przede wszystkim z partii obrazów, w których występują brązowe laserunki. Stwierdzono, że żywiczny miedzi uległy całkowitemu odbarwieniu. Przyczyną zbrązowień są zmiany werniksów i fiksatyw. Stwierdzono również występowanie laserunków brązowych z zawartością brunatnego barwnika.

R. D. Harley, *Fields manuscripts: early nineteenth century colour samples and fading tests (Rękopis Fielda: próbki farb i próby odporności na światło z początków XIX w.)*, ss. 75—84, 3 il. Georg Field (1777?—1854), angielski producent farb, znany również jako autor książki o pigmentach i farbach, prowadził w latach 1809—1820 notatki dotyczące farb, zawierające uwagi o ich trwałości, stosowaniu i pochodzeniu. Zawarte w 10 dziennikach zapiski wraz z próbami farb są cennym materiałem z punktu widzenia historycznego.

V. D. Daniels, L. Holland, M. W. Pescoe, *Gas plasma reactions for the conservation of antiquities (Reakcja plazmy gazowej w konserwacji zabytków)*, ss. 85—92, 3 il., 3 tab. Do wytwarzania wyladowań jarzących w gazach pod małym ciśnieniem użyto zmiennej napięcia o małej częstotliwości (50 Hz). Badano własności

chemiczne powstającej plazmy w mieszaninie tlenu z argonem i wodoru z argonem. Stosując mieszaninę tlen—argon można usuwać różne związki organiczne z podłoża. W wypadku mieszaniny wodoru i argonu powstająca plazma powoduje redukcję produktów korozji do metalu.

Streszczenia artykułów w jęz. angielskim, francuskim, niemieckim.

Zeszyt 3, stron 48, ilustracje

E. T. Peterson, S. H. Mahoney, K. E. Spiridowicz, *The conservation of the HD-4: Alexander Graham Bell's hydrofoil (Konserwacja HD-4: wodnoplatu Aleksandra Grahama Bella)*, ss. 93—107, 18 il. Opis konserwacji zachowanych fragmentów rodzaju wodolotu, na którym Bell w 1919 r. pobił światowy rekord szybkości wynoszący 114,01 km/godz.

G. Alessandrini, G. Dassu, P. Pedferri, G. Re, *On the conservation of the Baptistery doors in Florence (O konserwacji drzwi baptysterium we Florencji)*, ss. 108—124, 9 il., 3 tab., 13 wykresów. Stan zachowania brązowych, złożonych drzwi baptysterium od czasu ich założenia w 1968 r., po przeprowadzonej konserwacji koniecznej ze względu na uszkodzenia powstałe na skutek powodzi, ulega stopniowemu pogorszeniu. Przyczyną upatruje się we wzrastającym zanieczyszczeniu atmosfery oraz szkodliwym działaniu ekskrementów gołębi. Przedmiotem badań był mechanizm korozji oraz sprawdzenie możliwości zwolnienia procesów korozyjnych przez podniesienie temperatury drzwi w stosunku do temperatury otoczenia. Skuteczność proponowanej metody oceniano na próbkach różnych metali. Kontrolowano ubytek masy, zawartość soli rozpuszczalnych w produktach korozji oraz skład tych produktów. Badania wykazały, że ogrzanie metalu o 4°C w stosunku do otoczenia ogranicza tworzenie się produktów korozji, jednak dodatkowi efekt ogrzewania maleje z upływem czasu. Zaobserwowano również zjawisko ujemne: powstawanie gorzej przylegających, kruchych warstw patyny. Wyniki uznano za niewystarczające do podjęcia decyzji.

M. Matteini, A. Moles, *A preliminary investigation of the unusual technique of Leonardos mural „The Last Supper” (Wstępne badania niezwyklej techniki malowidła ściennego Leonarda „Ostatnia Wieczerza”)*, ss. 125—133, 12 il. Wykonano badania 10 próbek warstw malarskich z malowidła „Ostatnia Wieczerza” w celu ustalenia: stratygrafii, występujących pigmentów i techniki. Oznaczenia pozwoliły na ustalenie, że technika malowidła podobna jest do techniki malowideł sztalugowych tego okresu. We wszystkich badanych przekrojach próbek na warstwie zaprawy z węglanu wapnia występuje cienka warstewka zaprawy z bieli ołowiowej.

S. P. Kooob, *The removal of aged shellac adhesive from ceramics (Usuwanie z ceramiki postarzałego spoiwa szelakowego)*, ss. 134—135. Szelak był często stosowany do klejenia fragmentów ceramiki. Z biegiem czasu ulega starzeniu, kruszeje, traci swoje właściwości klejące, staje się trudno rozpuszczalny. Najskuteczniejszym rozpuszczalnikiem pozwalającym na całkowite usunięcie szelaku jest pirydyna. Zamieszczono uwagi o zagrożeniach występujących przy stosowaniu pirydyny.

Recenzje, ss. 136—140

(J. R. J. van Asperen de Boer, rec.), J. Taubert, *Farbige Skulpturen Bedeutung. Fassung. Restaurierung (Rzeźby polichromowane. Znaczenie. Polichromia. Konserwacja)*. Verlag Georg D. W. Callwey. Munich 1978, 208 ss., 229 il.

(S. G. Rees-Jones, rec.), *Informes y Trabajos del Instituto de Conservacion y Restauracion de Obras de Arte. 13. El Entierro del Comde de Orgaza. Nueva Instalacion. Estudio Cientifio y Turatamiento (Sprawozdania i prace Instytutu Konserwacji i Restauracji Dziel Sztuki. 13. Pogrzeb hrabiego de Orgaz. Nowa instalacja, badania naukowe i zabiegi)*. Madryd 1977, 186 ss., 90 il.

(R. M. Organ, rec.), G. Thomson, *The Museum Environment (Warunki muzealne)*. Butterworths 1978, 270+XIV ss., 102 il., 33 tab., 260 poz. bibliograf.

Streszczenia artykułów w jęz. angielskim, francuskim, niemieckim.

Zeszyt 4, stron 43, ilustracje

S. Iandi, R. M. Hall, *The discovery and conservation of an ancient Egyptian linen tunic (Odkrycie i konserwacja lnianej tuniki ze starożytnego Egiptu)*, ss. 141—152, 11 il. Opisywana tunika jest własnością Petri Museum w Londynie. Zamieszczono dyskusję na

temat datowania obiektu na podstawie ewidencji archeologicznej i datowania izotopem C^{14} . Opis zabiegów konserwatorskich polegających na oczyszczeniu i wzmocnieniu tuniki.

N. H. Tennent, *Clear and pigmented epoxy resins for stained glass conservation: light ageing studies* (Żywice epoksydowe przezroczyste i pigmentowane do konserwacji witraży: badania starzenia pod wpływem działania światła), ss. 153—164, 3 tab., 4 wykresy. Badaniom poddano 6 różnych żywic epoksydowych. Stosowano zarówno sztuczne starzenie w aparacie Microscale, jak i posługując się światłem dziennym. Opisano niektóre z czynników mających istotny wpływ na żółknięcie żywic.

I. D. MacLeod, N. A. North, *Conservation of corroded silver* (Konserwacja skorodowanego srebra), ss. 165—170, 1 tab. Opracowana nowa metoda polega na redukcji produktów korozji do metalicznego srebra. Zastosowana w tym celu kąpiel w alkalicznym roztworze $Na_2S_2O_4$. Metodą to posłużono się przy oczyszczaniu dużej ilości srebrnych monet wydobytych z wraków statków. Uzyskane wyniki są lepsze niż przy użyciu środków dotychczas stosowanych.

Z. K. Annis, B. M. Reagan, *Evaluation of selected bleaching treatments suitable for historic white cottons* (Ocena wybranych zabiegów wybielających, przydatnych do niebarwionej bawełny w obiektach zabytkowych), ss. 171—178, 3 il., 2 tab. Badania prowadzono na próbkach pochodzących z dziewiętnastowiecznej tkaniny bawełnianej, poddając je bieleniu w kąpeli z dodatkiem nadtlenku wodoru oraz na słońcu. Oznaczano białosć, wytrzymałość na rozciąganie, stopień degradacji celulozy. Za pomocą elektronowego mikroskopu skaningowego dokonano również oceny stanu zachowania włókien. Przy uzyskiwanym wzroście białosć nie zaobserwowano mierzalnych zmian włókien bawełny.

R. H. Lafontaine, *Effect of Irganox 565 on the removability of dammar films* (Wpływ Irganoxu 565 na usuwalność błon damarowych), ss. 179—181, 1 wykres. Zbadano wpływ dodatku do werniksu damarowego środka przeciwutleniającego Irganox 565, prod. Ciba-Geigy, na rozpuszczalność postarzonych błon, uzyskanych po odparowaniu rozpuszczalników. Stwierdzono, że obecność 1% Irganoxu w sposób wyraźny poprawia własności werniksu, ułatwiając rozpuszczenie damary po starzeniu.

Recenzje, ss. 182—187

(S. Rees-Jones, rec.), A. Gilardani, R. A. Orsini, S. Taccani, *X-Ray in Art* (Promienie rentgenowskie w sztuce). Gilardani S.p.A. Mandello Lario (Como) Italy 1977, 223 ss., 262 il.

A. B. de Vries, M. Tóth-Ubbens, W. Froentjes, *Rembrandt in the Mauritshuis* (Rembrandt w Mauritshuis). Stijhoff and Noordhoff International Publishers 1978, 223 ss., 169 il.

(G. Hedley, rec.), E. W. van Os, J. R. J. van Asperen de Boer, C. E. de Jong-Jansen, C. Wiethoff, Editors, *The Early Venetian Paintings in Holland* (Wczesne malowidła weneckie w Holandii). Garry Schwartz Maarsen 1978, 161 ss., 90 il.

J. C. Williams, Editor, *Preservation of Paper and Textiles of Historical and Artistic* (Ochrona papieru i tkanin o wartości historycznej i artystycznej). Advances in Chemistry, Series No 164, American Chemical Society, Washington D. C. 1977 403 ss.

Streszczenia artykułów w jęz. angielskim, francuskim, niemieckim.

Oprac. Piotr Rudniewski